

نظری بر پیامدهای

دولت الکترونیک

با نگرش مدیریتی - حقوقی

تالیف: دکتر عبدالحمید شمس

سرشناسه	شمس ، عبدالحمید ، ۱۳۳۰ -
عنوان و پدیدآور	نظری بر پیامدهای دولت الکترونیک با نگرش مدیریتی - حقوقی / تألیف عبدالحمید شمس ..
مشخصات نشر	تهران : مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی ، ۱۳۸۵ .
مشخصات ظاهری	۱۹۳ ص .
شابک	۹۶۴ - ۳۳۸ - ۱۵۳ - ۶ - ۱۵۰۰۰ ریال
یادداشت	فبیا
یادداشت	نمایه .
موضوع	اینترنت در علوم اداری .
موضوع	اطلاع رسانی الکترونیکی دولتی .
موضوع	اینترنت در علوم اداری - - ایران .
موضوع	اطلاع رسانی الکترونیکی دولتی - - ایران .
شناسه افزوده	مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی .
رده بندی کنگره	۸ ش ۲ د / ۱۵۲۵ JF
رده بندی دیویی	۳۵۲ / ۳۸۰۲۸۵
شماره کتابخانه ملی	۳۷۱۵۰ - ۸۵ م

نام کتاب : نظری بر پیامدهای دولت الکترونیک با نگرش مدیریتی - حقوقی

تألیف : دکتر عبدالحمید شمس

ناشر : مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی

شمارگان : ۱۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ : اول

تاریخ انتشار : ۱۳۸۵

حروفچینی ، لیتوگرافی ، چاپ و صحافی :

مدیریت چاپ و انتشارات مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی

فروشگاه و نمایشگاه دائمی کتاب : خیابان کریمخان زند - استاد نجات‌اللهی شمالی - شماره ۲۶۸

تلفکس : ۸۸۸۴۶۳۴۴

فهرست مطالب

۱	مقدمه عمومی
۵	فصل نخست فناوری اطلاعات، هسته مرکزی پیدایش نظام الکترونیک
۶	مبحث ۱. دو رویکرد متضاد در قبال گسترش فناوری اطلاعات
۶	گفتار ۱. نظر آرنو پانزیاس
۹	گفتار ۲. مارکسیم علیه انقلاب اطلاعات
۱۱	مبحث ۲. بررسی مفهوم و چرایی گرایش به فناوری اطلاعات
۱۱	گفتار ۱. فناوری اطلاعات چیست؟
۱۱	بند ۱. تعریف اطلاعات
۱۲	بند ۲. مفهوم فناوری اطلاعات
۱۴	گفتار ۲. عوامل سازمانی، اجتماعی، تجاری و شخصی گرایش به IT
۱۶	مبحث ۳. حکومتها و فناوری اطلاعات
۱۹	فصل دوم چگونگی شکل گیری دولت الکترونیک
۲۰	مبحث ۱. مفاهیم و مبانی نظری
۲۰	گفتار ۱. تعاریف
۲۱	بند ۱. تفاوت میان دولت و حکومت
۲۱	بند ۲. تعریف دولت الکترونیک
۲۴	گفتار ۲. رسالت و اهداف در قبال ذی نفعان
۲۴	الف) ذی نفعان
۲۵	ب. رسالت و اهداف
۲۷	گفتار ۳. مبانی نظری
۲۷	الف. از دیوانسالاری تا مردم گرایی خودکار
۳۱	ب. مزایای بهره گیری از فناوری اطلاعات و ارتباطات

مبحث ۲. خدمات و مدل‌های دولت الکترونیک	۳۴
گفتار ۱. ارائه خدمات دولت الکترونیک	۳۴
گفتار ۲. مدل‌های اطلاع‌رسانی	۳۵
مبحث ۳. چگونگی و مراحل پیدایش دولت الکترونیک	۴۱
گفتار ۱. چشم‌انداز گیشه واحد برای دولت الکترونیک	۴۱
بند ۱. تدوین و اجرای طرح در سه گام	۴۱
بند ۲. شکل‌گیری دولت خودکار در پنج مرحله	۴۲
گفتار ۲. نگاهی به برخی مطالعات جهانی	۴۸
مبحث ۴. زیرساختها	۴۹
گفتار ۱. زیرساختهای قانونی	۴۹
بند ۱. اصول حاکم بر قوانین احتمالی در آینده	۴۹
بند ۲. قوانین مورد نیاز در آینده	۵۱
گفتار ۲. ایجاد زیرساختهای الکترونیک	۵۳
گفتار ۳. پول الکترونیک، ضرورت شکوفایی تجارت الکترونیک	۵۴
بند ۱. بانکداری الکترونیک چیست؟	۵۴
بند ۲. مسائل موجود و زیرساختهای لازم برای برپایی بانکداری الکترونیک	۵۷
فصل سوم مردم‌سالاری الکترونیک در عمل	۵۹
مبحث ۱. خدمات عمومی الکترونیک	۶۰
گفتار ۱. روابط چهره‌به‌چهره انسانی	۶۰
گفتار ۲. روابط انسان با ماشین و کاهش دیوانسالاری	۶۱
مبحث ۲. دمکراسی الکترونیک (سایبر دمکراسی)	۶۳
گفتار ۱. رأی‌گیری الکترونیک	۶۴
گفتار ۲. تحلیلی بر رأی‌گیری الکترونیک	۶۵
الف. نظر موافقان رأی‌گیری خودکار	۶۵
ب. نظر مخالفان رأی‌گیری الکترونیک	۶۶
ج. تلاش برای عمومیت بخشیدن به رأی‌گیری الکترونیک	۶۷
گفتار ۳. کاهش فاصله قدرت سیاسی و اعمال فشار از پایه، در حکومت الکترونیک	۶۸
الف. مناظرات ملی و بین‌المللی	۶۹

ب. جایگاه نظرسنجی، جمع آوری طومار در فرآیند تصمیم گیری.....	۶۹
مبحث ۳. بررسی تجربه انگلستان.....	۷۱
گفتار ۱. برنامه دولتی برای ایجاد نظام الکترونیک.....	۷۱
الف. سیاست فراگیر و استراتژی ها.....	۷۱
ب. اهداف.....	۷۲
ج. عوامل یا کاتالیزورها.....	۷۲
گفتار ۲. قدرت در کمین دموکراسی الکترونیک.....	۷۴
الف. عدم تضمین امنیت اطلاعات شخصی، برای نمونه انگلستان.....	۷۴
ب. دسترسی به اطلاعات شخصی بدون مجوز قضایی.....	۷۵
ج. دولت و فیلترینگ دنیای مجازی و ایران به عنوان نمونه.....	۷۶
فصل چهارم پیدایش و گسترش سازمانهای مجازی.....	۸۱
مبحث ۱. ویژگی و گونه ها.....	۸۳
گفتار ۱. ویژگی ها.....	۸۳
گفتار ۲. گونه های بنگاه مجازی.....	۸۵
الف. ساختار پاراندی.....	۸۵
ب. بنگاه های شبکه ای.....	۸۷
ج. بنگاه های موقت.....	۸۸
مبحث ۲. اثرات گسترش بنگاه های مجازی بر شرایط و سازماندهی کار.....	۹۰
گفتار ۱. پیامدهای مثبت.....	۹۰
گفتار ۲. محدودیتهای کار از راه دور.....	۹۲
گفتار ۳. پیامدهای ساختاری.....	۹۳
گفتار ۴. ارائه چند پیشنهاد قانونی.....	۹۵
فصل پنجم تجارت الکترونیکی.....	۹۷
مبحث ۱. مفهوم تجارت الکترونیک.....	۹۸
مبحث ۲. مالکیت معنوی در اینترنت.....	۱۰۰
گفتار ۱. چگونگی کسب نام دامنه.....	۱۰۱
گفتار ۲. بهره داری از نام دامنه.....	۱۰۲
مبحث ۳. حمایت از اطلاعات شخصی و اسناد الکترونیک (مطالعه تطبیقی).....	۱۰۳

گفتار ۱. حمایت از اطلاعات شخصی در جهان	۱۰۳
گفتار ۲. حفاظت اسناد الکترونیک در برابر تهدیدات	۱۰۴
گفتار ۳. ایران و حقوق مالکیت معنوی در اینترنت (۸)	۱۰۶
بند ۱. حفاظت از علانم تجاری، نمادها و اطلاعات الکترونیک (داده پیام)	۱۰۶
الف. حمایت از حق مؤلف	۱۰۶
ب. حمایت از اسرار تجاری	۱۰۷
ج. حمایت از علانم تجاری	۱۰۷
د. حمایت از اطلاعات شخصی	۱۰۷
بند ۲. کلاهبرداری و جعل در نظام کامپیوتری	۱۰۸
الف. کلاهبرداری	۱۰۸
ب. جعل کامپیوتری	۱۰۸
بند ۳. جبران خسارت	۱۰۹
مبحث ۴. حقوق خریداران از دیدگاه قانون تجار الکترونیک	۱۰۹
گفتار ۱. حقوق خریداران	۱۰۹
الف. خریدار حق دارد که در مورد فروشنده، اطلاعات کافی داشته باشد	۱۰۹
ب. حق خریدار یا مصرف کننده برای کسب اطلاع دقیق از آنچه می خواهد بخرد.	۱۱۰
ج. حق مصرف کننده برای شناخت از قیمت دقیق و نهایی کالا	۱۱۱
د. حق مصرف کننده، برای اطلاع از شرایط عقد قرارداد	۱۱۱
و. تحویل کالا و حق انصراف برای مصرف کننده	۱۱۲
گفتار ۲. در صورت بروز اختلاف چه باید کرد؟	۱۱۴
مبحث ۵. پیشنهادها و توصیه ها	۱۱۶
گفتار ۱. سخنی با خریداران	۱۱۶
گفتار ۲. سخنی با فروشندگان ایرانی	۱۱۹
فصل ششم پیامدهای مدیریتی، اجتماعی، فرهنگی و حقوقی فناوری اطلاعات و ارتباطات	۱۲۳
مبحث ۱. پیامدهای فناوری اطلاعات و ارتباطات بر مدیریت اطلاعات در سازمانها	۱۲۴
گفتار ۱. همگرایی اطلاعاتی در سازمان	۱۲۴
الف. سیستم های مجزا	۱۲۴

ب. آزمایش در سیستم‌های اطلاعاتی مجزا.....	۱۲۵
مبحث ۲. اثرات فناوری اطلاعات و ارتباطات بر روابط اجتماعی.....	۱۲۸
گفتار ۱. بحران صلاحیت در بخش ICT.....	۱۲۸
بند ۱. هشدار برای ایران.....	۱۲۹
بند ۲. طرح سه فرضیه در ارتباط با بازار کار آینده.....	۱۳۰
گفتار ۲. اشتغال: بازندگان و برندگان ICT و IT.....	۱۳۱
بند ۱. IT، فناوری زشت و زیبا.....	۱۳۱
بند ۲. فناوری اطلاعات و ایجاد اشتغال.....	۱۳۲
الف. فعالیتهای اشتغال‌زای دارای ارتباط مستقیم با IT.....	۱۳۳
ب. فعالیتهای اشتغال‌زا در ارتباط غیرمستقیم با IT.....	۱۳۳
مبحث ۳. فناوری اطلاعات و راهزنی حقوق مؤلفان.....	۱۳۵
گفتار ۱. ماهیت و اهمیت راهزنی.....	۱۳۶
گفتار ۲. مبارزه علیه تجاوز به حق مؤلف.....	۱۳۸
مبحث ۴. اثرات ICT بر روابط اجتماعی و حرفه‌ای.....	۱۴۰
گفتار ۱. اثرات اجتماعی ICT.....	۱۴۰
مبحث ۵. اثرات فناوری اطلاعات و ارتباطات بر اقتصاد.....	۱۴۲
گفتار ۱. اطلاع‌رسانی بدون مرز.....	۱۴۳
گفتار ۲. مطالعه تطبیقی: چین و هند.....	۱۴۴
گفتار ۳. مسائل موجود.....	۱۴۸
الف. سیاست ملی اطلاعات.....	۱۴۸
ب. فقدان سازگاری مقررات و زیربنای اطلاعاتی.....	۱۴۹
ج. پایین بودن سطح آموزش و تربیت نیرو.....	۱۵۰
د. خدشه‌دار شدن هویت ایدئولوژیک و استراتژی کشورهای اسلامی.....	۱۵۱
هـ. مقاومت قدرت و فیلترینگ.....	۱۵۳
فصل هفتم موانع رشد و توسعه دولت الکترونیک در ایران.....	۱۵۷
مبحث ۱. اهداف و استراتژی‌ها.....	۱۵۸
گفتار ۱. اهداف طرح.....	۱۵۹
الف. اهداف رسمی.....	۱۵۹

۱۵۹	ب. اهداف نیمه رسمی
۱۶۰	پ. کاهش روابط چهره به چهره
۱۶۰	ت. تقویت شفافیت
۱۶۱	ث. اعطای اولویت به شهروندان (طرح تکریم ارباب رجوع)
۱۶۲	گفتار ۲. استراتژی ها
۱۶۳	مبحث ۲. موانع عام
۱۶۳	گفتار ۱. موانع مرتبط با آموزش منابع انسانی
۱۶۵	گفتار ۲. زیربنای ارتباطی و اطلاعاتی
۱۶۶	گفتار ۳. کمبود سرمایه گذاری خارجی
۱۶۷	گفتار ۴. چارچوبهای قانونی و مقرراتی
۱۶۹	مبحث ۳. مقاومت در برابر تغییر
۱۶۹	گفتار ۱. مقاومت ساختار قدرت
۱۷۰	گفتار ۲. مقاومت ساختار اداری
۱۷۱	گفتار ۳. مقاومت مشروع کارکنان سطوح پایین
۱۷۲	مبحث ۴. موانع دیگر
۱۷۳	نتیجه گیری
۱۷۷	پی گفتار پایانی
۱۸۱	حروف اختصاری لاتین
۱۸۵	کلیتی از منابع و مأخذ
۱۸۵	منابع و مأخذ فرانسوی
۱۸۶	منابع و مأخذ فارسی
۱۸۹	فهرست موضوعی

مقدمه عمومی

مردم‌سالاری، بر مدنیت آگاهانه عموم و آگاهی بر حرکت آزادانه اطلاعات استوار می‌باشد.

یکی از دلایل پیدایش دیوان‌سالاری‌های بزرگ و غولهای دولتی، ایجاد فاصله قدرت توسط مسئولین این نظامها، میان خود و مردم است. این فاصله از یک سو زائیده کاهش ارتباطات و رشد ابهام و بدبینی نسبت به قدرت حاکم و از سوی دیگر موجب، کدر شدن نظام و بازوهای اجرایی آن (دستگاه اداری) و عدم انتقال اطلاعات به ملت و در نتیجه بزرگ‌نمایی و قرار گرفتن دولتها در هاله‌ای از ابهام می‌باشد.

یک قدرت کدر (Opaque)، معمولاً زمانی از محیط نزدیک خود فاصله می‌گیرد، که نسبت به آن دچار تردید شود و از خود و مشروعیت خود مطمئن نباشد؛ در این صورت درهای سیستم را می‌بندد، چرا که انرژی محیط نزدیک را، خوراک گوارایی برای بازسازی خویش نمی‌یابد. در چنین شرایطی قدرت، دو گزینه عام در برابر خود دارد: یا ضمن برقراری ارتباط با محیط و شفاف‌سازی ویرین‌های نظام و بهره‌گیری از انتخابات دموکراتیک، به بازسازی «مشروعیت مستهلک» خویش می‌پردازد و یا با وصل نمودن «بند ناف» خود به سیستم‌های بزرگ‌تر، خوراک خود را نه از محیط طبیعی پیدایش خود، بلکه از «محیط دور» به دست می‌آورد.

در صورت پذیرفتن گزینه اول، عناصر ارشد سیستم، تلاش می‌نمایند تا با ایجاد تغییر و اصلاحات در بخشهایی از نظام، قسمتهای مهم‌تر آن را از گزند تحولات و دگرگونی کنار بگذارند. در این وضعیت هرچه سطح توسعه‌یافتگی فرهنگی و سیاسی جامعه مربوط، پیشرفته‌تر باشد، اصلاحات و تغییرات ساختاری، دامنگیر سطوح بالاتر نظام خواهد شد و برعکس، هرچه توسعه مربوط، در مراحل پایین‌تر باشد، تغییرات صوری در سطوح پایین‌تر هرم قدرت صورت می‌گیرد.

اصلاحات پایدار، هرازگاه در جوامعی صورت می‌گیرد که خواهان تغییر باشند و تحول را چون میخ از دیوار سیمانی بیرون بکشند. تجربه ثابت کرده است که تحولات و به

ویژه اصلاحات سیاسی «تقدیمی»، «پس گرفتنی» و ناپایدار می‌باشد، چرا که ضمانت ایجاد و حفظ ثبات در تغییرات ساختاری، آگاهی و توسعه‌یافتگی فکری جامعه (محیط نزدیک) است. اما نباید فراموش نمود که در کشورهای در حال توسعه، توسعه‌یافتگی فکری جامعه، همگام با تغییر در ساختار نظام نیست، چرا که قدرتهای حاکم، که بعضاً نامشروع و یا دارای مشروعیت مستهلک هستند، تمایلی به انتقال اطلاعات و بخشی از قدرت به مردم را ندارند، به‌طوری‌که هرازگاهی محیط نزدیک خود را به بهانه‌های مختلف سرکوب می‌کنند. در این راستا، هرچه قدرت جائر «تازه نفس» تر باشد، عدم هماهنگی میان تغییرات ساختاری لازم و توسعه‌یافتگی فرهنگی و سیاسی جامعه بیشتر خواهد بود. به عبارت دیگر، ساختار قدرت، توسعه فرهنگی و سیاسی مردم را دنبال نمی‌کند. در این شرایط پدیده‌های «اکثریت خاموش» و «اقلیت فعال»، بیشتر به چشم می‌خورد. به عبارت دیگر پذیرش و یا عدم پذیرش اصلاحات در جوامع سنتی به میزان زیاد، بستگی به اراده قدرت حاکم دارد.

اما در جوامع رو به رشد کنونی، کنترل فرآیند اصلاحات، به میزان قابل توجهی از کنترل قدرتهای جائر خارج می‌شود و به محیط انتقال می‌یابد.

امروزه رشد فناوری اطلاعات (IT)، به مثابه هسته مرکزی پیدایش نظامهای الکترونیکی، با فراهم‌سازی زمینه «عبور همه جانبه» یا سیالیت اطلاعات، شرایط اصلاحات پایدار و شفاف‌سازی نظامهای دولتی و نزدیکی بیشتر آنها به مردم را، از طریق «انحصارزدایی» در نظام اطلاع‌رسانی، و تخریب «نردبان طولانی» قدرت، فراهم ساخته است.

دولت الکترونیکی نوع نوینی از دولت است که هم با دیوانسالاری‌های سرمایه‌داری و دولت‌های «ژاندارم - تاجر» و هم با دیوانسالاری‌های به ظاهر جامعه‌گرا و ایدئولوژیک مقابله می‌کند و شاید در آینده‌ای نه چندان دور، موجب نزدیکی ابعاد مثبت این دو نگرش (سرمایه‌داری و سوسیالیزم) با یکدیگر بشوند.

بهره‌گیری از فرصتهایی که فناوری اطلاعات و ارتباطات برای کشورهای جهان، به ویژه کشورهای در حال توسعه فراهم آورده است، به آنها امکان می‌دهد، تا فاصله خویش با کشورهای توسعه‌یافته را با سرعت بیشتری کاهش دهند. سوآلی که در اینجا مطرح می‌شود این است که آیا همه ارکان و نهادهای کشور برای برپایی نظام الکترونیک از اقبال

مشابهی برخوردارند؟ طبیعتاً پاسخ نمی‌تواند مثبت باشد. زیرا کشورهایی که از منابع طبیعی، همچون نفت و گاز و یا صنایع پیشرفته برخوردار هستند، از توانایی افزون‌تری برای ساخت زیربنای لازم جهت برپایی نظام ICT برخوردار می‌باشند.

امروزه کشورهای صنعتی، با توجه به برخورداری از پیش‌نیازهای فناوری و زیربنایی لازم، برای ایجاد نظام الکترونیک، با سرعت و سهولت بیشتری می‌توانند به برپایی دولت الکترونیک فائق آیند و همچنان مبتکر و پیش‌آهنگ، در عرصه شرایطی ICT باقی بمانند. در چنین شرایطی بایسته می‌نماید که کشورهای در حال توسعه، برای رویارویی با موانع و بهره‌گیری از فرصت‌ها، تلاش مضاعفی از خود نشان دهند. اثرات شگرف رشد و توسعه این پدیده بر استقلال و امنیت و مردم‌سالاری به میزانی است که به نظر بسیاری از اندیشمندان و نظریه‌پردازان این عرصه، چنانچه کشورهایی در این زمینه قصور و تعلل نمایند، شکست‌خوردگان این مقطع و مقاطع آتی از تاریخ خواهند بود و استقلال و امنیت آنها مورد تردید جدی قرار خواهد گرفت.

اما در همین مقدمه باید گفت که متأسفانه، ابتکار تغییرات مربوط به دولت الکترونیک در کشورهای در حال توسعه چون ایران، مانند بسیاری از تغییرات و اصلاحاتی که در این گونه کشورها صورت می‌گیرد، صرفاً از بالاترین سطوح آغاز می‌شود؛ در حالی که در کشورهای پیشرفته، اگرچه در مرحله اولیه توسعه فناوری اطلاعات، برخی از دولتهای مرکزی نقش طلایه‌دار را ایفا نمودند،^۱ اما سهم بخش خصوصی و سازمانهای محلی در توسعه و گسترش این فناوری و عمومیت بخشیدن به آن بسیار مهم بوده است.

در واقع برای پیدایش دولت الکترونیک، فناوری اطلاعات را باید در دو حوزه داخلی و بیرونی سازمانها و موسسات دولتی گسترش داد. در حوزه داخلی، «خود کار نمودن» فرآیند کار، در ادارات، بر پایه فناوری اینترنت و برقراری ارتباط، شامل انتقال اسناد بر پایه وب، ذخیره و اصلاح، آدرس الکترونیک و بولتن اخبار کارکنان است. یک چنین روشی از کارکرد داخلی دستگاه‌ها را که عمدتاً بر پایه وب است، «عملکرد بدون کاغذ» می‌نامند. در حوزه بیرونی، خدمات بر پایه فناوری اینترنت بنا شده است که برای ذی‌نفعان

۱- اندیشه و امور مربوط به پیدایش اینترنت در اوایل دهه هفتاد میلادی در وزارت دفاع آمریکا، به ویژه در «آژانس طرحهای تحقیقات پیشرفته» (ARPA) شکل گرفت.

اداری، شامل شهروندان، شرکتها و بنگاه‌های اقتصادی خصوصی و عمومی، سازمانهای غیرانتفاعی، اتحادیه‌ها، گروه‌های فشار، نهادهای خارجی و بین‌المللی و... که در داخل مستقرند، ارائه می‌گردد. این خدمات، شامل کلیه ارتباطات اطلاعاتی، فعالیتهای معاملاتی مانند دریافت تبلیغات، ارائه سفارش، عقد قرارداد، پرداخت (پول) اینترنتی و اعلان مواضع و... غیره می‌باشد. علاوه بر این، فناوری اطلاعات - به منظور کمک به انتقال خدمات فیزیکی یاد شده برای ذی‌نفعان - کاملاً مورد استفاده قرار می‌گیرد.

برای پیدایش دولت الکترونیک پیش‌نیازهایی وجود دارد که بدون آنها، شکل‌گیری نظام الکترونیک ناممکن است. این شروط که خود به خود منجر به پیدایش دولت الکترونیک و دموکراسی خود کار خواهند شد، به شرح زیر می‌باشند:

۱. عمومیت یافتن استفاده از رایانه توسط مردم در سطوح مختلف؛
 ۲. ایجاد کدملی شناسایی برای شهروندان که با استفاده از آن شناسنامه افراد در دسترس قرار می‌گیرد؛
 ۳. شکل‌گیری کار از راه دور و سازمانهای مجازی؛
 ۴. برپایی یک نظام بانکی الکترونیک، و با استفاده وسیع ذی‌نفعان از کارتهای اعتباری و جایگزینی آن با هرگونه وجه نقد، چک، سفته و...؛
 ۵. شکل‌گیری تجارت الکترونیک، به گونه‌ای که در تمام مراکز تجاری و خرید و فروش و معاملات، فعالیتهای از طریق الکترونیک و اینترنت صورت پذیرد.
- این مقدمه، زمینه‌های ذهنی را برای تفکیک این کتاب به هفت فصل فراهم می‌نماید:
- فصل نخست: فناوری اطلاعات، هسته مرکزی پیدایش دولت الکترونیک،
 - فصل دوم: دولت الکترونیک، دولت «مردم‌سالار خودکار»،
 - فصل سوم: مردم‌سالاری الکترونیک در عمل،
 - فصل چهارم: بنگاه‌های مجازی،
 - فصل پنجم: نظری بر تجارت الکترونیک،
 - فصل ششم: نظری بر پیامدهای اجتماعی، فرهنگی و حقوقی فناوری اطلاعات و ارتباطات،
 - فصل هفتم: موانع توسعه و رشد دولت الکترونیک در ایران.